

АНОТАЦІЯ

Сироватко В.В. Трансформація оборонного потенціалу України в умовах збройної агресії. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 – Політологія (Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки). – Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Міністерство освіти і науки України, Полтава, 2025.

Дисертація є одним із перших комплексних наукових досліджень, присвячених теоретико-методологічним, правовим та практичним аспектам вивчення оборонного потенціалу України в умовах збройної агресії.

Здійснений ґрунтовний аналіз стану наукової розробки та джерельної бази проблеми трансформації оборонного потенціалу України засвідчує зростання актуальності цієї тематики після 2022 року та розширення проблемного поля наукових пошуків, що зумовило осмислення оборонного потенціалу як інтегрованої політико-соціальної конструкції. Джерельна база дослідження є комплексною, репрезентативною та багатовекторною, проте залишається фрагментарною, особливо в аспектах інтеграції інституційних, ресурсних і соціально-гуманітарних компонентів у єдину системну модель. Наголошено на необхідності розроблення цілісної теоретико-методологічної моделі, здатної відображати динаміку та стратегічні орієнтири трансформації оборонного потенціалу України в умовах воєнного стану.

Окрему увагу приділено формуванню концептуального апарату, який охоплює поняття сили, могутності, обороноздатності, оборонної достатності, оборонної спроможності, оборонної свідомості, оборонної політики та національної безпеки. Встановлено, що ці складники взаємопов'язані та інтегруються в єдину систему, спроможну ефективно реагувати на виклики сучасної війни. Їхнє вивчення дає змогу сформулювати багаторівневу аналітичну рамку, що охоплює політичні, правові, військові, економічні, соціальні, гуманітарні, технологічні та морально-етичні компоненти

оборонного потенціалу.

Запропоновано авторське визначення Оборонний потенціал — це спроможність держави забезпечувати захист і оборону свого суверенітету, підтримувати високий рівень мобілізації та національної згуртованості на основі колективної свідомості, орієнтованої на ідеї розвитку й самозбереження. Оборонний потенціал становить сукупність матеріальних, технічних, організаційних, інтелектуальних і духовних ресурсів держави, суспільства та Збройних Сил, які за умов повної чи часткової мобілізації гарантують національну безпеку та забезпечують стійкість у ситуаціях збройної агресії або інших кризових загроз.

Методологічну основу дослідження трансформаційних процесів у сфері оборони становить поєднання реалістичної, ліберальної та конструктивістської парадигм. Комплексне застосування системного, процесного, інституційного, структурно-функціонального та ситуаційного підходів забезпечує повноту аналізу.

Розкрито сутність і структурно-функціональні характеристики архітектури оборонного потенціалу України як багаторівневої системи, що становить нормативну, організаційну та функціональну основу політики національної безпеки й оборони. Проаналізовано ключові чинники ефективності оборонного потенціалу, зокрема спроможність до централізованого планування, міжвідомчої координації та швидкої адаптації в умовах динамічного безпекового середовища. Окремо акцентовано увагу на інтеграції державних органів, військових структур і позавійськових компонентів сектору безпеки в єдиний безпековий контур, а також на мобілізаційній спроможності держави як індикаторі гнучкості інституційної архітектури.

Висвітлено роль політичного та військового лідерства, які визначають можливості стратегічного управління оборонним сектором, забезпечують консолідацію суспільства навколо національних цілей і сприяють ефективній

мобілізації ресурсів. Розглянуто соціально-гуманітарні чинники, зокрема патріотичне виховання, формування національної ідентичності, розвиток критичного мислення та інфомедійної грамотності, що створюють ціннісний фундамент оборонного потенціалу й стійкість держави до зовнішніх загроз. Особливу увагу приділено ролі волонтерського руху як унікального елементу оборонного потенціалу України, який виконує функції матеріально-технічного забезпечення, інформаційної протидії та морально-психологічної підтримки. Значущість економічного компонента оборонного потенціалу обґрунтовано через аналіз фінансової, виробничо-технологічної та аграрної сфер, які формують ресурсну базу сектору безпеки та оборони і забезпечують стійкість держави в умовах війни. Зроблено акцент на взаємозв'язку економічної стабільності, державного регулювання економіки, бюджетного перерозподілу та оборонного потенціалу держави. Наголошено, що трансформаційні процеси відбуваються в умовах масштабної збройної агресії та спрямовані на формування моделі тотальної оборони, заснованої на мобілізації державних і суспільних ресурсів.

Обґрунтовано, що оборонний потенціал України функціонує як цілісна та багатовимірна система, що інтегрує державні, військові, економічні та суспільні елементи й здатна до швидкої адаптації та стратегічної інтеграції в умовах збройної агресії. Такий підхід забезпечує високий рівень стійкості держави, збереження її суверенітету та створює передумови для інтеграції України в систему колективної безпеки демократичного світу.

Комплексний аналіз сучасних викликів дозволив виокремити зовнішні й внутрішні чинники трансформації оборонного потенціалу України. До зовнішніх загроз належать геополітична нестабільність, агресія РФ, руйнування міжнародного права, технологічні зміни, посилення гібридних та інформаційних війн, а також вимоги євроатлантичної інтеграції за відсутності гарантій з боку НАТО і ЄС. Внутрішніми обмеженнями виступають політична нестабільність, корупція, кадрові проблеми, соціальна напруга, демографічна

криза, технологічна відсталість і вразливість до інформаційних загроз. Це зумовлює необхідність розбудови самодостатньої оборонної моделі, посилення інтеграції сектору безпеки та розвитку партнерства з міжнародними союзниками.

У роботі проаналізовано багатовимірний механізм трансформації оборонного потенціалу України, який охоплює інституційно-організаційні, правові, ресурсно-управлінські, соціально-гуманітарні та технологічні компоненти. Визначено, що сутність трансформації полягає у структурній перебудові сектору безпеки й оборони, впровадженні стратегічного управління та оборонного планування, розвитку цифровізації, модернізації озброєння, а також інтеграції в безпекові структури НАТО.

Особливу увагу приділено інноваційним напрямам, зокрема штучному інтелекту, безпілотним системам, кібербезпеці та технологіям Big Data, які істотно підвищують оборонну спроможність держави. Підкреслено роль демократичного цивільного контролю над сектором безпеки й оборони, що здійснюється через парламентський, урядовий і громадський нагляд, розвиток цивільно-військової співпраці та антикорупційний моніторинг. Це створює підґрунтя для легітимності та прозорості діяльності оборонного сектору, що є критично важливим для сталого розвитку держави.

Отримані результати мають як теоретичне, так і практичне значення для вдосконалення державної політики у сфері безпеки й оборони, розробки стратегічних документів та посилення інституційної спроможності України протидіяти збройній агресії, а також забезпечувати власний суверенітет і територіальну цілісність.

Ключові слова: Оборонний потенціал, держава, національна безпека, державна політика, громадянське суспільство, інституційна спроможність, політична система, національні цінності, геополітичні процеси, демократія, сталий розвиток, децентралізація, російсько-українська війна, збройне насилля, політична воля.

ABSTRACT

Syrovatko V.V. Transformation of Ukraine's Defence Potential under Conditions of Armed Aggression. – Qualification scientific work as a manuscript. Dissertation submitted for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 052 – Political Science (Field of Knowledge 05 – Social and Behavioural Sciences). – State Institution «Taras Shevchenko Luhansk National University», Ministry of Education and Science of Ukraine, Poltava, 2025.

The dissertation is one of the first comprehensive scientific studies devoted to the theoretical-methodological, legal, and practical aspects of examining Ukraine's defence potential under conditions of armed aggression.

A thorough analysis of the state of scientific development and the source base concerning the problem of the transformation of Ukraine's defence potential indicates the growing relevance of this topic after 2022 and the expansion of the scientific research field, which has led to understanding defence potential as an integrated politico-social construct. The source base of the study is comprehensive, representative, and multifaceted; however, it remains fragmentary, particularly in aspects related to integrating institutional, resource, and socio-humanitarian components into a single systemic model. The necessity of developing a holistic theoretical-methodological model capable of reflecting the dynamics and strategic guidelines of the transformation of Ukraine's defence potential under conditions of martial law is emphasised.

Particular attention is paid to the formation of a conceptual apparatus that encompasses the notions of power, might, defence capability, defence sufficiency, defence capacity, defence consciousness, defence policy, and national security. It has been established that these components are interrelated and integrated into a single system capable of effectively responding to the challenges of modern warfare. Their study makes it possible to formulate a multi-level analytical framework encompassing political, legal, military, economic, social, humanitarian, technological, and moral-ethical components of defence potential.

An original definition of defence potential is proposed as the state's capacity to ensure the protection and defence of its sovereignty, to maintain a high level of mobilisation and national cohesion based on collective consciousness oriented towards ideas of development and self-preservation. Defence potential constitutes the aggregate of material, technical, organisational, intellectual, and spiritual resources of the state, society, and the Armed Forces, which, under conditions of full or partial mobilisation, guarantee national security and ensure resilience in situations of armed aggression or other crisis threats.

The methodological basis for the study of transformational processes in the sphere of defence is a combination of realist, liberal, and constructivist paradigms. The comprehensive application of systemic, processual, institutional, structural-functional, and situational approaches ensures the completeness of the analysis.

The essence and structural-functional characteristics of the architecture of Ukraine's defence potential as a multi-level system, which constitutes the normative, organisational, and functional basis of national security and defence policy, are revealed. Key factors of the effectiveness of defence potential are analysed, in particular, the capacity for centralised planning, interagency coordination, and rapid adaptation under conditions of a dynamic security environment. Special attention is focused on the integration of state institutions, military structures, and non-military components of the security sector into a single security framework, as well as on the state's mobilisation capacity as an indicator of the flexibility of institutional architecture.

The role of political and military leadership, which determines the possibilities of strategic management of the defence sector, ensures the consolidation of society around national goals, and contributes to the effective mobilisation of resources, is highlighted. Socio-humanitarian factors are examined, including patriotic education, the formation of national identity, the development of critical thinking, and media literacy, which create the value-based foundation of defence potential and the state's resilience to external threats. Special attention is given to the role of the volunteer movement as a unique element of Ukraine's defence potential, performing functions

of material and technical support, informational counteraction, and moral-psychological assistance. The significance of the economic component of defence potential is substantiated through the analysis of financial, production-technological, and agricultural sectors, which form the resource base of the security and defence sector and ensure the resilience of the state under wartime conditions. Emphasis is placed on the interconnection between economic stability, state regulation of the economy, budget redistribution, and the state's defence capacity.

It is emphasised that transformational processes are taking place under conditions of large-scale armed aggression and are aimed at shaping a model of total defence based on the mobilisation of state and societal resources.

It is substantiated that Ukraine's defence potential functions as an integral and multidimensional system that integrates governmental, military, economic, and societal elements and is capable of rapid adaptation and strategic integration under conditions of armed aggression. Such an approach ensures a high level of state resilience, preservation of its sovereignty, and creates prerequisites for Ukraine's integration into the collective security system of the democratic world.

A comprehensive analysis of contemporary challenges has made it possible to identify external and internal factors determining the transformation of Ukraine's defence potential. External threats include geopolitical instability, Russia's armed aggression, the erosion of international law, technological changes, the intensification of hybrid and information warfare, as well as the security requirements of Euro-Atlantic integration in the absence of guarantees from NATO and the EU. Internal constraining factors include political instability, corruption, personnel issues, social tension, demographic crisis, technological backwardness, and vulnerability to information threats. This determines the necessity of developing a self-sufficient defence model, enhancing the integration of the security sector, and strengthening partnerships with international allies.

The dissertation analyses the multidimensional mechanism of transforming Ukraine's defence potential, encompassing institutional-organisational, legal, resource-management, socio-humanitarian, and technological components. It is

determined that the essence of the transformation lies in the structural reorganisation of the security and defence sector, the implementation of strategic management and defence planning, the development of digitalisation, the modernisation of weaponry, and integration into NATO security structures.

Special attention is devoted to innovative directions, including artificial intelligence, unmanned systems, cybersecurity, and Big Data technologies, which significantly enhance the state's defence capacity. The role of democratic civilian control over the security and defence sector is highlighted, implemented through parliamentary, governmental, and public oversight, the development of civil-military cooperation systems, and anti-corruption monitoring. This creates a foundation for the legitimacy and transparency of the defence sector's activities, which is critically important for the sustainable development of the state.

The results obtained are of both theoretical and practical significance for improving state policy in the sphere of security and defence, developing strategic documents, and enhancing Ukraine's institutional capacity to counter armed aggression and ensure its sovereignty and territorial integrity.

Keywords: defence potential, state, national security, state policy, civil society, institutional capacity, political system, national values, geopolitical processes, democracy, sustainable development, decentralisation, Russian-Ukrainian war, armed violence, political will.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України, зокрема які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Адаптація оборонного потенціалу до нових викликів сучасної війни: уроки для України *Вісник Львівського університету*. Серія філософсько-політологічні студії. 2025. № 58 . С. 405-417 DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.58.48>

2. Кіберкомпонент у структурі національного оборонного потенціалу: виклики для державної політики. *Актуальні проблеми політики*. 2025, Вип 75 С.183-187. DOI <https://doi.org/10.32782/app.v75.2025.25>

3. Обороздатність та оборонна достатність як функціональний прояв оборонного потенціалу: уточнення понять. *Регіональні студії*. Видавничий дім «Гельветика». 2025. Вип. 41 С.166-171 DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.41.27>

4. Інтеграція дипломатичних інструментів в архітектоніку оборонного потенціалу. «*Acta Securitatae Volynienses*» Науковий журнал. Видавничий дім «Гельветика». 2025 № 5.

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій:

5. Збройна агресія та її вплив на розвиток оборонного потенціалу країн «Актуальні проблеми зовнішньої політики України»: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених, 30 листопада 2023 року. Чернівці, 2023. 312с, С.101-103.

6. Сталий смарт-розвиток територіальних громад: виклики в умовах збройної агресії. «Сталий, інклюзивний та смарт розвиток в контексті децентралізації: досвід ЄС» в рамках проєкту *Jean Monet Chair "Sustainable, Inclusive and Smart Development within Decentralization Process: the EE experience"* (101047894-SISDDP-ERASMUS-JMO-2021-HEI-TCH-RSCH for 2022-2025): Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації 11 лютого – 29 лютого 2024 року, Волинський національний університет імені Лесі Українки.

7. Оборонний потенціал & національна безпека. *Національна безпека: загрози і виклики: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації*, 1 квітня-12 травня 2024 року. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2024. 256с. С.184-188.

8. Кібербезпека як новий вимір оборонного потенціалу держав. *Сучасні суспільні комунікації: міжнародний досвід та українські реалії: матеріали*

Міжнародної науково-практичної конференції. Лубни : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2025. 320 с., С. 181-187.

9. Цивільно-військове співробітництво як фактор модернізації оборонного потенціалу держави. *International scientific-practical conference “Current Issues of the World Economy, International Economic Relations and International Communications Amidst the Formation of a New World Order and Polarization of the World” (March 24–25, 2025)*. Vol. 2. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. 328 pages. С.184-186.

10. Дипломатія як стратегічний компонент оборонного потенціалу. *«Україна в контексті російсько-української війни: політичні, дипломатичні та правові виклики та перспективи»* : збірник тез доповідей круглого столу *«Українська дипломатія в умовах російсько-української війни»*. 2025. Лубни : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». С.137-142